

Тетяна СПІЛЬНИК,
orcid.org/0000-0002-1913-010X
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри філології, перекладу та стратегічних комунікацій
Національної академії Національної гвардії України
(Харків, Україна) rosinka725@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГРАМАТИКАЛІЗОВАНИХ ЗАСОБІВ ВИРАЖЕННЯ ГРАДАЦІЙНОГО ВІДНОШЕННЯ З ФОРМОЮ ДІЄСЛОВА «СКАЗАТИ»

Стаття присвячена виявленню особливостей функціонування граматикалізованих мовних одиниць із формою дієслова сказати в градаційних реченнях української мови.

Сутність градаційного відношення в реченнях із досліджуваними граматикалізованими одиницями, як і в інших градаційних реченнях, частини яких поєднані градаційними сполучниками та їхніми аналогами, може бути встановлена завдяки критеріям необхідності й достатності. Перша частина градаційного речення містить зміст, необхідний для розуміння висловлення загалом, проте він не є достатнім для досягнення мовцем поставленої комунікативної мети. Саме тому він і приєднує другу частину речення, зміст якої забезпечить висловленню достатність.

У ході аналізу було окреслено коло граматикалізованих мовних одиниць з формою дієслова сказати. Лексичні елементи в складі цих одиниць указують на труднощі, з якими стикається мовець під час пошуку потрібного виразного компонента, який допоможе йому реалізувати комунікативний намір.

Компоненти однорідного ряду, які поєднані граматикалізованими мовними одиницями з дієсловом сказати, у простих градаційних реченнях можуть виступати означенням, обставиною, частиною складеного іменного присудка, підметом, присудком.

Лексичне наповнення в частинах досліджуваних градаційних речень може належати до однієї тематичної групи, а може контрастувати. Подаючи необхідну інформацію, мовець іноді вдається до назв більш м'яких, що свідчить про обережність добору номінацій для відображуванних ситуацій реальної дійсності.

Установлено, що граматикалізовані мовні одиниці з формою дієслова сказати виступають засобами зв'язку й виражають градаційне семантико-синтаксичне відношення між предикативними частинами в складних реченнях й однорідними членами в простих реченнях. З огляду на це видається доцільним приєднати ці одиниці до корпусу градаційних засобів зв'язку й виділити їх в окрему групу.

Ключові слова: градаційне відношення, градаційні речення, засоби зв'язку, граматикалізовані мовні одиниці, критерії необхідності й достатності.

Tetiana SPILNYK,
orcid.org/0000-0002-1913-010X
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Philology, Translation and Strategic Communication
of National Academy of the National Guard of Ukraine
(Kharkiv, Ukraine) rosinka725@gmail.com

THE PECULIARITIES OF FUNCTIONING GRAMMATICIZED MEANS OF EXPRESSING THE GRADATIONAL RELATION WITH THE FORM OF VERB “TO SAY”

The article deals with the definition of functioning grammaticized language units with the verb form “to say” in the gradational sentences of the Ukrainian language.

The essence of the gradation relation in the sentences with grammaticized units under study, as well as in other gradational sentences, the parts of which are connected by gradation conjunctions and their analogues, can be established due to the criteria of necessity and sufficiency. The first part of the gradational sentence involves the content to be necessary for understanding the statement as a whole. However, this content is still not enough to achieve the communicative goal set by the speaker. Therefore, the latter joins the second part of the sentence, the content of which will ensure that the statement is sufficient.

In the course of analysis a circle of grammaticized language units with the form of the verb “to say” has been outlined. The vocabulary elements in the structure of these units indicate difficulties that the speaker has in finding the right expressive component that will help him to realize his/her communicative intention.

The components of a homogeneous series, which are connected by grammaticized language units language units with the verb "to say", in simple gradational sentences can act as a definition, circumstance, part of a compound nominal predicate, subject, predicate.

The vocabulary content in parts of the graduation sentences may belong to one thematic group, but differ from each other. When giving the necessary information, the speaker sometimes uses a softer name, which indicates caution in choosing a nomination for displayed situations of reality.

It has been established that grammaticized language units with the form of the verb "to say" represent the means of communication and express the gradational semantic-syntactic relation between predicative parts in compound sentences and homogeneous members in simple sentences. So, it seems appropriate to attach these units to the body of gradational means of communication and distinguish them into a separate group.

Key words: gradation attitude, gradational sentences, means of communication, grammatical language units, criteria of necessity and sufficiency.

Постановка проблеми. Феномен градаційних речень тривалий час перебуває у фокусі уваги науковців. Дослідники вивчають складні речення з градаційними відношеннями між частинами (Спільник, 2004; Городенська, 2019). Окремі розвідки присвячені з'ясуванню особливостей засобів зв'язку, які виражають градаційне семантико-синтаксичне відношення (Городенська, 2010; Косарева, 2012; Весельська, 2014). Незважаючи на те, що останні неодноразово ставали предметом спеціальних досліджень, усе ж немає єдиного погляду вчених щодо зарахування тих чи тих сполучників до градаційних.

На нашу думку, доцільним є розподіл градаційних засобів зв'язку на дві групи, де першу групу утворюють власне градаційні сполучники (*не тільки ... а й (а, але й), не лише ... а й (а, але й); не просто ... а й (а); не стільки ... скільки (а, як); не так ... як; не те що ... а (але, а й, але й), не те щоб ... а (але, а й, але й), мало того, що ... це й), а другу – одиничні сполучники (та й, це й, та це й) та їхні аналоги (більше того, до того ж, а до того ж, а це до того, крім того, а крім того, а це більше, та це більше, а (але) найбільше, навіть)* (Спільник, 2004: 102). Видається, що в цих групах найбільш повно названі сполучні засоби, які слугують для вираження градаційного відношення.

Попри те, що згадані градаційні сполучники та їхні аналоги в мовознавчих студіях описані з достатньою повнотою й детальністю, усе ж аналіз джерел доводить, що кількісний склад цих сполучних засобів збільшується. Це спричинено «потребою якомога точніше передати чи увиразнити градаційне семантико-синтаксичне відношення, яким пов'язані предикативні частини в складно-сурядному реченні чи однорідні члени в простому ускладненому реченні» (Весельська, 2014: 100).

Звертає на себе увагу той факт, що коло градаційних засобів зв'язку розширюють не лише сполучники, а й граматикалізовані мовні одиниці, які в градаційних реченнях виконують роль сполучного засобу й виражають градаційне семантико-

синтаксичне відношення. Ідеться насамперед про граматикалізацію мовних одиниць з формою дієслова *сказати* на зразок *сказати б, я б навіть сказав/сказала, можна сказати, точніше б сказати* та ін.

Аналіз досліджень. У російській мові граматикалізовані конструкції з формою дієслова *сказать* вивчає О. М. Кузнецова, називаючи їх градаційними скріпами. За словами дослідниці, використання таких скріп у висловленнях є свого роду самоперебиванням, оскільки мовець, подавши одну номінацію, вважає, що обране слово не досить точно називає явище дійсності. Саме тому він і використовує нове слово, яке, на його думку, більше підходить для вираження його ставлення до названого явища (Кузнецова, 2009). В українстиці немає спеціальних праць, присвячених вивченню градаційних конструкцій із згаданими граматикалізованими мовними одиницями, що й зумовлює актуальність цієї розвідки.

Метою статті є виявлення особливостей функціонування граматикалізованих конструкцій, до складу яких входить форма дієслова *сказати*. Для досягнення мети необхідно виконати такі завдання:

- окреслити коло граматикалізованих засобів з формою дієслова *сказати*, які виражають градаційне відношення;
- з'ясувати специфіку компонентів градаційних речень, поєднаних граматикалізованими мовними одиницями за участю дієслова *сказати*.

Виклад основного матеріалу. Особливістю речень, частини яких поєднані градаційним семантико-синтаксичним відношенням, є те, що ці частини співвіднесені між собою за критеріями необхідності й достатності. Маючи на меті донести до слухача сутність повідомлення, певним чином вразити його чи вплинути на нього, мовець, використовуючи структуру градаційної конструкції, поступово наближається до здійснення свого комунікативного наміру. У першій частині висловлення він подає інформацію загалом, яка є необхідною для розуміння всього висловлення,

а в другій частині – достатню, яка, на думку мовця, довершує, удосконалює висловлення й тим самим допомагає йому досягти бажаного комунікативного ефекту (Спільник, 2004).

Рух від необхідної інформації до достатньої можна спостерігати також і в градаційних конструкціях, частини яких поєднують граматикизовані мовні одиниці з формою дієслова *казати*. Повідомляючи про певний стан речей реальної дійсності, мовець у ході висловлення відчуває, що він подав інформацію, необхідну для розуміння всього повідомлення, проте вона не є достатньою для досягнення комунікативної мети. Саме тому він і намагається дібрати той виразний компонент, який, з його погляду, забезпечить висловленню достатність і приверне увагу слухача, наприклад: *Туристичний сезон пройшов нормально, я б навіть сказав, добре* (<https://chernigiv-rada.gov.ua>); *(То що ж може переважити і затьмарити навіть такі надзвичайні зримі вияви енергії?) Тільки енергія ще вища, казати б, досконаліша і незвичайніша...* (П. Загребельний); *Я неоправний оптиміст, можна казати, навіть оптиміст-рецидивіст...* (І. Світличний).

Здійснений аналіз градаційних речень з граматикизованими конструкціями з формою дієслова *казати*, які в досліджуваних реченнях виступають засобами зв'язку й виражають градаційне семантико-синтаксичне відношення, дав змогу виявити корпус цих сполучних засобів. За результатами обстеження дібраного мовного матеріалу до кола граматикизованих одиниць з дієсловом *казати*, які функціують як градаційні, входять такі мовні одиниці, як: *казати б, казати по правді, казати б навіть, казати б точніше, точніше б казати, я б навіть сказав/казала, та й не можу казати, можна (навіть) казати, справедливіше казати, прямо казати, якщо не казати, щоб не казати*.

Названі засоби зв'язку вказують на пошук мовцем відповідної номінації для відображуваного стану речей, яка увиразнить висловлення й тим самим довершить його. Склад цих мовних одиниць свідчить про те, що автор висловлення досить обережно намагається дібрати потрібний виразний компонент, щоб досягти бажаного комунікативного результату. Маркерами так званого обережного добору відповідної номінації в досліджуваних засобах зв'язку виступає частка *б*, а також лексичні елементи *можна, навіть, точніше, справедливіше, прямо, якщо не, щоб не*.

Особливість синтаксичного використання граматикизованих конструкцій з формою дієслова *казати* полягає в тому, що вони можуть поєд-

нувати градаційним відношенням як однорідні члени простих речень, так і предикативні частини складних речень. Однак не всі зі згаданих засобів зв'язку однаково знаходять використання в простих і складних градаційних реченнях. Так, аналіз мовного матеріалу доводить, що одиниця *та й не можу казати* є засобом зв'язку лише в складних градаційних реченнях, наприклад: *Насправді ж ми мало любили ботаніку, та й не можу казати, щоб і зоологія вигравала в нашій хлоп'ячій уяві привабливими веселковими барвами* (Я. Стельмах).

Граматикизовані конструкції *можна навіть казати; я б навіть сказав/казала* можуть поєднувати градаційним відношенням як предикативні частини в складних, так і однорідні члени в простих реченнях, наприклад: *Я не надто соціальна людина, можна навіть казати, що я соціофоб...* (<http://bug.org.ua>); *Звісно культура мовлення в кожного різна, можна навіть казати, що вона індивідуальна...; Хек – чи не найпоширеніша промислова риба, можна навіть казати, «столовська»* (<https://www.pinterest.com>); *Ми завжди тримаємо руку на пульсі того, що відбувається навколо нас, і, я б навіть сказала, ми заглядаємо вперед* (<http://csr-ua.info>); *<...> але на це є різні причини: є законодавчі, фінансові, адміністративні, чисто особисті якісь моменти і, я б навіть сказав, цивілізаційні* (<https://day.kyiv.ua>).

Щодо інших названих граматикизованих конструкцій з формою дієслова *казати*, то вони використовуються лише для поєднання однорідних членів у простих градаційних реченнях.

Аналіз особливостей компонентів однорідного ряду в простих градаційних реченнях, які поєднані досліджуваними одиницями, виявляє той факт, що ці лексеми здебільшого мають атрибутивне значення й у реченні можуть виступати означенням, наприклад: *Я перебував у дуже складних, можна казати, заплутаних взаєминах з цими людьми...* (П. Загребельний); *<...> слова нашої крулеви, які є для нас найголовнішою, можна казати, святою вказівкою...* (М. Старицький), обставиною, як у реченнях: *<...> він попрямував мені назустріч, щоправда, не кинувся до мене з обіймами, навіть не всміхнувся за звичаєм, а досить заклопотано, я б навіть сказав, стурбовано промурмотів до мене...* (П. Загребельний); *(Як Ви ставитеся до активних дієприкметників?). Іноді їх досить важко замінити, щоб не казати – неможливо* (<https://www.bbc.com>), а також частиною складеного іменного присудка: *Однак рух цей був до недавнього часу неквапливим, якщо не казати – повільним* (<https://www.unian.ua>); *(Про це свідчить статис-*

тика виграшних справ туристів проти туроператорів). І вона доволі скромна, якщо не сказати мінімальна (<https://www.slovoidilo.ua>).

Оскільки використання мовних одиниць з формою дієслова *сказати* пов'язане насамперед з пошуком мовця виразного достатнього компонента для довершення висловлення, то вони можуть поєднувати також слова, які в градаційному реченні виконують роль підмета або додатка, наприклад: *Невтомний трудівник, сказати б точніше, невтомний каторжанин свого жорстокого натхнення, Малишко був людиною вогнистого темпераменту* (Д. Павличко); *Ще зі студентських часів я затямив собі один прийом, сказати б навіть – лайфхак...* (<https://glavcom.ua>); *(Вся обслуга <...> чорношкірі юнаки, високі, <...>, у довгому білому вбранні), що не могло приховати їхньої зрбаності і, сказати б, витонченості...* (П. Загребельний). Крім того, граматикизовані конструкції в градаційних реченнях можуть поєднувати й однорідні присудки, як-от у реченнях: *Спокійно та гідно <...> вже другий рік йде (точніше б сказати, живе й розвивається) незвична, як на наш час, вистава...* (<https://ktm.ukma.edu.ua>); *Тепер лауреатське звання всіх нас зрівняло, сказати б, знівелоувало...* (П. Загребельний).

Звертають на себе також увагу так звані комунікативно роз'єднані градаційні речення, які, маючи одну синтаксичну структуру, утворюють декілька висловлень. Частина, яку приєднують граматикизовані мовні одиниці, акцентовано виділяється й відокремлюється, виступає парцельованою, наприклад: *Нашому цирку потрібне оновлення. Можна сказати, свіжа кров...* (О. Гаврош); *Справа складніша... Заплутаніша... Сказати б, набагато болючіша й серйозніша...* (П. Загребельний); *І ще одна цікава річ, – похитав він головою. – Дуже цікава. Можна навіть сказати, феноменальна річ.* (Ю. Винничук); *Книга змушує задуматися над цінністю життя, над тим, як ми проживаємо його. Я б навіть сказала, що книга закликає не втрачати можливості насолоджуватися кожною миттю життя* (<http://universe.zp.ua>).

Градаційні речення загалом і досліджувані речення з граматикизованими мовними одиницями зокрема характеризуються тим, «що їхня семантика підтримується лексико-семантичним наповненням предикативних частин у їхньому складі» (Спільник, 2004: 118). З огляду на це виникає необхідність виявити особливості семантики лексичних одиниць градаційних речень, які поєднані засобами зв'язку з формою дієслова *сказати*.

Зауважимо, що в складних градаційних реченнях із градаційними сполучниками та їхніми ана-

логами відображувані ситуації реальної дійсності є однотипними. Це відповідним чином позначається й на схожості семантичної будови пропозицій предикативних частин та їхньому лексичному складі (Спільник, 2004). За нашими спостереженнями, семантична будова предикативних частин складних градаційних конструкцій, де сполучними засобами виступають граматикизовані одиниці з формою дієслова *сказати*, так само виявляє подібність, як і в інших сполучникових градаційних реченнях.

У предикативних частинах досліджуваних градаційних конструкцій предикатні та іменні лексеми займають паралельні синтаксичні позиції, наприклад: *Цей пиріг найулюбленіший в нашій родині, готую його дуже часто, можна навіть сказати, що це рецепт на щодень* (<https://www.pinterest.co.uk>); *Будівельний сезон 2020 розпочався доволі рано завдяки теплій зимі та ранній весні. Точніше було б сказати, що він плавно перейшов з сезону 2019 у сезон 2020* (<https://liber.com.ua>); *(Певна річ, у всіх залишилися робочі місця), всі чекаємо на повернення. Я б навіть сказав, що ми скучаємо – ніхто не звик стільки бути вдома* (<https://barout.media>). Як можна бачити з прикладів, іменні та предикатні лексеми в предикативних частинах цих речень належать до однієї тематичної групи. Це пов'язано з тим, що відображувані в предикативних частинах ситуації співвіднесені за певними параметрами.

У ході аналізу простих градаційних речень було з'ясовано, що компоненти однорідного ряду, пов'язані граматикизованими одиницями з дієсловом *сказати*, можуть збігатися за своїм значенням, а можуть контрастувати. Так, лексеми із синонімічним значенням можна спостерігати в реченнях, як-от: *Принцип поганий, якщо не сказати – ганебний* (П. Загребельний); *Нарешті до нас завітало справжнє тепло (можна вже навіть сказати спека)* (<https://dityinfo.com>); *(Подружився з Борисом уже в Ірпені, та й то не одразу): певний час ставився до нього з пересторогою, якщо не сказати точніше – з підозрою* (А. Дімаров).

Досить часто в досліджуваних градаційних реченнях лексеми із синонімічним значенням виступають однокореневими, наприклад: *До святкування ювілею, а точніше б було сказати – ювілейів, у Коледжі Національного фармацевтичного університету підійшли більш ніж ретельно* (<https://www.apteka.ua>); *(Однак чутка, про яку нам доводиться розповідати, потрапила, на жаль, не до філософів, а до <...> астрономів). Хоч була суто земна, сказати б, навіть підземна* (П. Загре-

бельний); *Якось у нас тут зчинилася бійка (я б навіть сказав, побоїще)...* (О. Войтенко); *Гадаю, тема Блудного сина для відповідальної людини досі не перестала бути вічною, точніше б сказати – довічною темою, без кінцевого рішення, без морального завершення* (<https://m.day.kyiv.ua>).

Граматикизовані мовні одиниці з формою дієслова *сказати* демонструють труднощі, які виникають у мовця у доборі відповідної номінації для повідомлюваного стану речей. На це вказують і самі граматикизовані конструкції, і безпосередньо назви, які мовець використовує. Так, вартими уваги є прості речення, де назва, яку мовець подає як необхідну інформацію, є, так би мовити, більш м'якою. Це свідчить про обережність добору номінацій для відображуваних ситуацій реальної дійсності. Разом із тим, на думку мовця, ця назва не задовольняє його комунікативних потреб і не є достатньою для досягнення поставленої комунікативної мети. Саме тому він і додає назву, яка, за його переконанням, є більш точною, влучною, хоча іноді й більш грубою. Проте саме ця номінація виступає достатнім компонентом, який довершить висловлення, справить певне враження на слухача, а отже, допоможе мовцеві реалізувати його комунікативний задум, наприклад: *Машика давно вже не першої молодості, щоб не сказати підстаркувата* (Зірка Мензатюк); *Я знав, що Каті далеко не завжди можна було довірити якусь таємницю. Якщо не сказати взагалі «ніколи»* (К. Циганчук); *От вони й поробились зятями заможних панів. Прямо сказати: попродались, сподіваючись за те нагороди* (П. Мирний); *Довкола вражає скромність, щоб не сказати біднота* (О. Кобилянська); *Щоправда, децю сприкрює відверто недбала редактура тексту (точніше було б сказати – її відсутність)* (<https://www.umoloda.kiev.ua>); *Тепер Світлоярськ мав пережити справжній цивілізаційний шок не так від надміру техніки, як від її неприродного, сказати б, протизаконного й злочинного скупчення! на коротенькому відрізьку* (П. Загребельний). У наведених прикладах лексичні одиниці, які поєднані засобами зв'язку з формою дієслова *сказати*, розташовані в порядку збільшення інтенсивності вияву ознаки: *не першої молодості – підстаркувата; не завжди – «ніколи»; поробились – попродались;*

скромність – біднота; недбала редактура – її відсутність; неприродного – протизаконного й злочинного.

Раніше зауважувалося, що в простих реченнях значення лексем, які поєднані градаційним відношенням, може бути не лише синонімічним, а й контрастувати. Прикладами градаційних речень, де лексичне наповнення контрастує, виступають конструкції на зразок *Як би там не було, механізми реагування на поширення дезінформації в законопроекті недосконалі, якщо не сказати хибні* (<https://texty.org.ua>); *Князь не любить Києва, справдливніше сказати – боявся його* (Р. Іванченко). *Міла була не надто заможною, щоб не сказати бідною* (<https://intermarium.news>).

Як можна бачити з прикладів, граматикизовані мовні одиниці з формою дієслова *сказати* експлікують діяльність мовця з добору відповідного достатнього компонента, який би довершив його висловлення. Використовуючи ці одиниці, мовець наближається до назви, яка, з його погляду, є найкращою для повідомлюваної ситуації реальної дійсності. У своєму висловленні мовець спочатку пропонує одну назву, а потім він її ніби спростовує й обережно додає таку назву, яка й допоможе досягти поставленої комунікативної мети.

Висновки. Таким чином, здійснений аналіз градаційних речень з граматикизованими мовними одиницями з дієсловом *сказати* дає змогу стверджувати, що останні виступають засобами зв'язку й виражають градаційне семантико-синтаксичне відношення між предикативними частинами в складних реченнях й однорідними членами в простих реченнях. Лексико-семантичне оформлення частин, які поєднані досліджуваними граматикизованими одиницями, як і в інших реченнях з градаційними сполучниками та їхніми аналогами, відповідає тій особливості, згідно з якою частини цих речень співвіднесені за критерієм необхідності й достатності. З огляду на це видається доцільним приєднати граматикизовані мовні одиниці з формою дієслова *сказати* до корпусу градаційних засобів зв'язку й виділити їх в окрему групу.

Перспектива подальших наукових розвідок убацькається у виявленні особливостей використання градаційних речень з граматикизованими мовними одиницями з дієсловом *сказати* в різних стилях української мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Весельська Г. С. Нові явища у функціонуванні сурядних сполучників в українській мові кінця ХХ – початку ХХІ ст. Житомир : Видавництво ЖДУ, 2014. 159 с.
2. Городенська К. Г. Градаційні складносурядні речення в українській мові: структура та внутрішньозначеннева диференціація. *Науково-теоретичний журнал «Українська мова»*. № 3 (71). 2019 С. 29–39.

3. Городенська К. Г. Сполучники української літературної мови. Київ : Інститут української мови; Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. 208 с.
4. Косарева М. М. Особливості функціонування градаційних сполучників з базовими компонентами *не лише (не лиш, не лишень)* та *не тільки*. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови*. 2012. Вип. 9. С. 65–68.
5. Кузнецова О. М. О группе градационных скреп, образованных в результате грамматикализации конструкций с глаголом *сказать*. *Вестник НГУ. Серия: История, филология*. Новосибирск, 2009. Т. 8. Вып. 2: *Филология*. С. 78–83.
6. Рула Н. В. Градаційні речення як семантико-синтаксичний різновид складносурядних конструкцій. *Південний архів. Серія: Філологічні науки*. Херсон, 2018. Вип. 72. Т. 1. С. 31–34.
7. Спільник Т. М. Градаційне відношення в структурі складних сполучникових конструкцій сучасної української мови : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Харківський державний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2004. 177 с.

REFERENCES

1. Vesel's'ka G. S. *Novi yavyshcha u funktsionuvanni suryadnykh spoluchnykiv v ukrayinskiy movi kintsya XX – pochatku XXI [New phenomena in functioning coordinate conjunctions in the Ukrainian language of the late XX – early XXI century]*. Zhytomyr: Vydavnytstvo ZHDU, 2014. 159 p. [in Ukrainian].
2. Gorodens'ka K. G. Gradatsijni skladnosuryadni rechennja v ukrajins'kij movi: struktura ta vnutrishnyo oznachenn'eva dyferentsiatsija [Gradation compound sentences in the Ukrainian language: structure and intra-semantic differentiation]. *Naukovo-teoretychnyj zhurnal "Ukrains'ka mova"*. No. 3 (71) 2019. Pp. 29–39 [in Ukrainian].
3. Gorodens'ka K. G. Unions of literary Ukrainian. Kyiv : Institute of Ukrainian; Publishing house of Dmytro Burago, 2010. 208 s. [in Ukrainian].
4. Kosar'eva M. M. Osoblyvosti funktsionuvannya hradatsijnykh spoluchnykiv z bazovymy komponentamy ne lyshe (ne lysh, ne lyshen) ta ne tilky [Features of functioning of gradation conjunctions with basic component *not only*]. *Scientific journal of Drahomanov National Pedagogical University. Serija 10: Problemy gramatyky i lexykologii ukrajins'koji movy*. 2012. Vyp. 9. Pp. 65–68 [in Ukrainian].
5. Kusnetsova O. M. O grupe gradatsionnykh skrep, obrazovannykh v rezultate grammatikalizatsii konstruksiy s glagolom skazat [About the group of gradation skreps formed as a result of grammaticalization of constructions with the verb "to say"]. *Bulletin of NSU. Philology*. Novosybyrsk, 2009. T. 8: Filologija. Pp. 78–83 [in Russian].
6. Rula N. V. Hradatsijni rechennja yak semantyko-syntaksychny riznovyd skladnosuryadnykh konstruksiy [Gradation sentences as a semantic-syntactic variety of compound constructions]. *Southern archive. Philological Sciences*. Kherson, 2018. Vyp. 72. T. 1. Pp. 31–34 [in Ukrainian].
7. Spilnyk T. M. Hradatsijne vidnoshennja v strukturi skladnykh spoluchnykovykh konstruksiy suchasnoyi ukrayinskoyi movy [Gradation relation in the structure of compound conjunction constructions of the modern Ukrainian language]. *Candidate's thesis*. Skovoroda State Pedagogical University: Kharkiv, 2004. 177 p. [in Ukrainian].